

Magyar Földrajzi Társaság
Societas Geographica Hungarica
1872

FÖLDRAJZI
KÖZLEMÉNYEK

GEOGRAPHICAL
REVIEW

FÖLDRAJZI KÖZLEMÉNYEK

A Magyar Földrajzi Társaság tudományos folyóirata

Geographical Review • Geographische Mitteilungen
Bulletin Géographique • Bollettino Geografico • Географические Сообщения

Főszerkesztő:

MICHALKÓ GÁBOR

Szerkesztők:

EGEDY TAMÁS, HORVÁTH GERGELY, PAPP SÁNDOR

Szerkesztőbizottság

FÁBIÁN SZABOLCS, GYŐRI RÓBERT, ILLÉS SÁNDOR, KOZMA GÁBOR,
LÓCZY DÉNES, MUCSI LÁSZLÓ, SZABÓ GYÖRGY, TIMÁR JUDIT

Tudományos Tanácsadó Testület

BELUSZKY PÁL, FRISNYÁK SÁNDOR, KERÉNYI ATTILA, KOCSIS KÁROLY,
KOVÁCS ZOLTÁN, MEZŐSI GÁBOR,
PROBÁLD FERENC, SOMOGYI SÁNDOR, VARAJTI KÁROLY

Szerkesztőség: 1112 Budapest, Budaörsi út 43–45. Telefon, fax: (06-1) 319-3186

E-mail: mft@sparc.core.hu. Honlap: www.foldrajzitasasag.hu

Az EBSCO által indexált és az MTA X. Földtudományok Osztályán kiemelt státuszba sorolt folyóirat.

TARTALOM / CONTENTS

Értekezések / Studies

GÁBRIS GYULA: A Zagyva-Tarna alföldi vízrendszerének kialakulása és fejlődése / Evolution of the Zagyva-Tarna river system on the Great Plain	205
SZÜCS JÁNOS – LÉNÁRT CSABA – BÍRÓ TIBOR: Az érdességi paraméter geoinformatikai alapú meghatározásának jelentősége a transzmissziós modellezésben / The significance of the determination of roughness length based on GIS in dispersion modelling	219
BERÉNYI ISTVÁN: A Jászság mint kultúrtáj / Jazygia as a cultural landscape	229
BATHÓ EDIT: Hagyományőrzés a Jászságban / Preserving traditions in Jazygia	237
SINKA RÓBERT: Információs társadalom városi és vidéki terekben – a Jászsági kistérség lehetőségei / Information society in urban and rural areas – perspectives for the Jazygia micro-region	249
KISS TÍMEA – HERNESZ PÉTER: Az Alsó-Tisza-vidék árterének geomorfológiai jellegzetességei és kora / Geomorphological characteristics and age of the lower Tisza floodplain, Hungary	261
FRISNYÁK SÁNDOR: A vízenergia használata a Kárpát-medencében a 11. századtól 1920-ig / Utilisation of hydropower in the Carpathian basin from the 11 th century to 1920	275
TINER TIBOR: Az ipari parkok elérhetőségének szerepe a nemzetközi és a hazai szakirodalomban / Accessibility of industrial parks in the international and domestic literature	291

Szemle

A haditérképészet kezdetei a Habsburg Monarchiában – KLINGHAMMER ISTVÁN	301
---	-----

ban BALOGH GYÖRGY igazgató úr mutatta be az intézmény történetét és jelenlegi életét. Ezt követően a CSETE BALÁZS helytörténeti gyűjteménybe látogattunk, amely a vidék néprajzi értékei egyik gyűjtőjének és leírójának nevét őrzi, mint sok egyéb mellett megtudhattuk FÜLE KATALINTÓL. A délutáni program a Kiskörei-víztározónál tett látogatással kezdődött. A víztározó történetéről és jelenlegi működéséről FEJES LÓRINC szakaszmérnöktől kapott tájékoztatás sokak által várt „fénypontja” kétségkívül a tekintélyes méretű terepasztalon zajló szemléltetés volt.

Sajnos a nap során felhalmozott késés miatt a szarvasgomba-múzeumot ezúttal ki kellett hagynunk a programból és egyenesen Jászszent-andráásra mentünk, ahol a falu nevezetességét, a templomban található lenyűgöző Aba-Novák freskókat csodálhattuk meg. A mindössze négy hónap alatt készült freskók 1933 óta többször heves vitát váltottak ki a falubeliek és a tágabb közvélemény köreiben is.

Az egész napos tanulmányút során betekintést nyerhettünk a Jászság apró csodákban rendkívül gazdag természeti és kulturális különlegességeibe, aminek jelen beszámoló csupán rövid összefoglalását nyújthatja. Soraimat mégsem a táj vagy az épített örökség szépségeinek ecsetelésével zárom, hanem azzal, ami a számomra legmeghatározóbb élmény e vidékről: a jászok példás és számukra magától értetődő, egyszerű és tiszta szeretete szülőföldjük iránt. Tisztelet és köszönet illeti a program helyi szervezőit, elsősorban DOROGI LÁSZLÓNÉT, kalauzainkat és természetesen a Magyar Földrajzi Társaság „lelkét” KATONA KATALINT, akik több hónapos áldozatos és szívvel-lélekkel végzett munkájának gyümölcseit élvezhettük a 135. Közgyűlés és a 64. Vándorgyűlés alkalmával. Köszönjük szépen kedves szervezők!

ERŐSS ÁGNES

Beszámoló a Magyar Földrajzi Társaság 64. Vándorgyűlését követő külföldi tanulmányútról

– Természetjáró út a Radnai- és a Máramaros-i havasokban –

Miután Társaságunk 64. Vándorgyűlésén megismerhettük a konferenciának otthont adó Jászságot – jó földrajzosokhoz híven természeti és társadalmi-kulturális oldaláról, előadások és terepi megfigyelés keretében is –, itt volt az ideje, hogy nekvívadjunk annak a külföldi tanulmányútnak, amely az Északkeleti-Kárpátokat, azon belül is a Máramarosi- és a Radnai-havasokat vette célba. Csoportunk vezetését GÓGÖS NORBERT, Társaságunk Expedíciós Szakosztályának titkára vállalta magára, így – az előző évekhez hasonlóan – most sem lehettek kétségeink a kalauzolás szakszerűségét illetően. A hosszúra nyúlt baráti vacsorát és beszélgetést követő reggelen már igen korán, 6.30-kor utazási lázban égve várakoztunk autóbuszunkra. Miután minden csomag a csomagterbe került és mindenki meglelte a helyét (és útítarsát) a busz fedélzetén, elindultunk.

A nagyjából 500 km-es utazás – amelynek végállomása egy igen kellemes szállás volt Borsafüreden (Statiunea Borșa) – közbeni szórakoztatásunkról többen is gondoskodtak. NORBERT jóvoltából többet megtudhattunk az első világháború előtti és alatti politikai-katonai viszonyokról és a k. u. k. hadseregben uralkodó körülményekről (ki gondolná, hogy valamennyi

korabeli nagyhatalom közül a Monarchia volt a legkevésbé militáns?), valamint célállomásunk társadalmi-történelmi múltjáról és jelenéről. Mindezekről bővebben is olvashattunk a buszban található, mindennap frissülő mini-könyvtárunkban. Az elhangzottakat hasznos természetföldrajzi információkkal egészítette ki az út során LÓCZY DÉNES, valamint Társaságunk elnöke, SZABÓ JÓZSEF. A hosszúra nyúlt út során PUSZTAI VERA nénitől azt is megtudhattuk, hogy miben tér el a szabolcsi töltött káposzta készítése a dunántúlitól, Vera néni férje pedig pikáns viccek sokaságával próbálta elterelni gondolatainkat az ebédidő közeledtéről.

A határátkelés, az órák átállítása és az egyik benzinkútnál történt regenerálódás után folytattuk utunkat, amely Szatmárnémeti (Satu Mare) gyönyörűen parkosított főterén haladt keresztül. Itt ugyan nem volt tervezett megállás, de több kört is tettünk a főter körül, hogy olyan jeles épületeket tekinthessünk meg, mint a régi városháza, a püspöki palota és székesegyház, valamint a szatmári béke aláírásának helyszíne.

Nagybánya (Baia Mare) volt az első hely, ahol gyalogos városnézést tartottunk. A 132 ezres, ebből mintegy 21 ezer magyar lakosú város főterére érkezve túravezetőnkől megtudhat-

1. kép Szállásunk, a Hotel Victoria

tuk, hogy a település a 14–15. században nagy jelentőséggel bírt az ezüst- és az aranybányászat terén, valamint több kiváltsággal is rendelkezett. Számos érdekességet tudtunk meg Nagybánya történelméből, miközben a főtér épületeiben, a város címerét ábrázoló térplasztikában, valamint Szilágyi Erzsébet egykori házában gyönyörködhattunk, amelynek boltozata a mai napig az eredeti formájában tekinthető meg. Ezután a 14. században épült gótikus Szent István templom megmaradt tornyához vitt az utunk, amely mellett az ortodox templom kupolája fénylik. Az 1912-ben szecessziós stílusban épült evangélikus templom és az egyházközösség történetét a helyi gondnokság egyik alkalmazottja ismertette. A templom különlegessége az épület belsejében felfedezhető száz jegyeken (pl. eredeti csipketerítők) kívül az az oltárkép, amelyet a nagybányai festőiskola egyik alapítója és jeles alakja, Iványi-Grünwald Béla festett. A nagybányai festőiskola 1896-ban létesült, ekkor kérték fel az akkoriban a müncheni festőakadémián tevékenykedő Hollósy Simont az iskola vezetésére, amelynek köszönhetően jött létre a Nagybányai Festők Társasága 1911-ben, és a művésztelep egészen a második világháború végéig a magyar képzőművészet meghatározó intézménye volt.

Nagybányát elhagyva a 987 m magas Gutinhágón ereszkedtünk le a történelmi „Máramarosba” (Máramarosi-medence), amely egyszersemind a földrajzi Erdély határa is. Már Krácsfalván (Mara) megszemlélhettünk a buszból több, a térségben jellegzetes, a székely mintázathoz hason-

ló faragásokkal díszített fakaput, majd Desze (Desești) faluba érkeztünk, ahol megnézhattuk a Máramaros megyében lévő nyolc világörökségi fatemplom egyikét. A tölgyfagerendákból épült templom ikonosztázát és falfestményeit 1770 óta csodálhatják meg a hívek és a turisták. Utunkat az Iza völgyében folytattuk; az itteni települések jellegzetessége, hogy templomaik fából, egyetlen szeg nélkül épültek!

Következő megállónk helyszínén, Barcánfalván (Bârsana) a világörökségi templomok egy másik képviselőjét is szemügyre vehettük. A fatemplom mellé 1993-ban kolostori épületeket emeltek. (Az elmúlt években Románia szerte több mint 20 ezer templomot építettek állami támogatással, ennek keretében készült a barcánfalvai fatemplom köré a kolostornak otthont adó épületegyüttes is.) A hosszúra nyúlt nap végén megérkeztünk szállásunkra, a borsafüredi Hotel Victoriába, ahol meleg vacsorával vártak vendéglátóink (1. kép).

A második nap reggelén szomorúan konstatáltuk, hogy a Radnai-havasok erdőhatárának környékén jellemző 1200–1400 mm éves csapadékmennyiség egy részét Természet anyánk aznapra tervezte „folyósítani”. Buszra szállva a Priszlop-hágó (régii nevén Borsai-hágó) felé vettük az irányt. A napi program az egykori Árpád-vonal védműveinek és hadi útjainak megtekintése volt. Megtudhattuk, hogy a térség a Magyar Királyság egykori gyeplőjeként már IV. Béla uralkodása idején is stratégiaileg igen jelentős volt, ahol 1241-ben a közeledő mongol hadakat próbálták megállítani. Ez a természetes

2. kép Bunkernézőben ázunk, fázunk

védvonal akkor még nem tudta maradéktalanul betölteni funkcióját, aminek következményeként a Kárpát-medence a mongolok prédájává vált. Az Árpád-vonal kiépítése 1940-ben kezdődött, mint megtudhattuk, a lehető legnagyobb titokban, kő- és fabunkerek építésével. A titoktartás, valamint a természet adta lehetőségek maximális kihasználásának eredményeként a szovjet csapatok többszöri próbálkozásra sem tudták áttörni a védvonalat. A bunkereknek napjainkban sajnos kevés nyoma van, mivel ezeket az 1960-as évek végén, majd a 2000-es években lerombolták. Az áztató eső és a látótávolságot igencsak lecsökkentő sűrű köd miatt csak a legközelebbi óvóhelyet (aminek csak kis része maradt fenn), valamint a közelben lévő kolostort és katonai temetőt szemléltük meg (2. kép).

A jó idő későbbi beköszöntében bízva újra buszra szálltunk és néhány km-nyi szerpentinek út megtétele után Kirlibaba üresen álló, szellemvilágszerű laktanyáját kerestük fel. Az egykori bunkerek és egyéb védművek mellett azonban a legnagyobb izgalmat néhány – a birkanyáját őrző – pásztorcutya jelentette, amelyek hangos csaholással adták tudunkra, hogy a magántulajdon a Kárpátok csúcsai között is sérthetetlen. Utunk harmadik napjának nagy részét a Vasérpatak völgyében töltöttük, ahol időutazáson vettünk részt: Románia, egyszersmind Európa utolsó, máig működő gőzös vontatta szerelvényét próbálhattuk ki (3. kép). A 760 mm nyomtávú kisvasút egykori 60 km-nyi útvonalra mára 20 km-re rövidült, mivel a patak évi többszöri áradása a felsőbb szakaszok síneit teljesen tönk-

retette. A sín párokat (amelyek még az egykori ózdi kohászat és vasipar teljesítményét dicsérik) a 18. században fedték le azzal a céllal, hogy a helyben kitermelt faanyagot Felsővisóra (Vișeu de Sus) szállítsák, ahol a kisvasút egyik végállomása napjainkban is található. A szárnyvonal az 1930-as években a kor vívmányainak megfelelő technikai fejlesztéssel ment keresztül: szolgálatba helyezték a ma is üzemelő mozdonyt és a vasúti kocsikat (közülük a fűtőanyagot szállító második kocsit még 1900 körül készült Budapesten). Reggel 9 órakor indultunk Felsővisóból nagyjából 2,5 órás utunkra. Az ablakokon beáramló hegyi levegőbe olykor a gőzös koromszagú füstje vegyült. A vonat sem sietett: 10 km-es óránkénti sebességgel hódítottuk meg a Máramarosi-havasok lakatlan belső erdőseit.

Olykor meg is álltunk, hogy újabb tüze-lőfa-rakománnyal lássák el a kis szerelvényt. Célállomásunkat elérve bő egy óra állt rendelkezésünkre sétálni, nézelődni, piknikezni. A pihenőidő leteltével a mozdony fűtyszava jelezte, hogy ideje visszaindulni.

Búcsút intve vonatunknak, Alsóvisót (Vișeu de Jos) céloztuk meg. A település határában nem mindennapi látvány tárult elénk: a virágzó gyógynövényekben (kígyóvirág, orbáncfű, fekete nadálytő, szappanfű és hegyi margaréta) gazdag Visó-part, illetve a Visó és a Tisza találkozása. Itt már Kárpátalja hegyeire is vethettünk egy pillantást, hiszen a Tisza túlpartja már Ukrajnához tartozik. A nap utolsó programponja egy séta lett volna az 1937 m magas Iván-havas (Pop Ivan) lábához, azonban az idő rövidsége miatt már csak

3. kép A Vas-ér-völgy és kisvasútja

távolabbról csodálhattuk meg a Máramarosi-havasok főgerince egyik legmagasabb csúcsának látványát.

Eljött a negyedik nap, a nagy túra napja: irány a Radnai-havasok hetedik legmagasabb csúcsa, a 2159 m magas, a Keleti-Kárpátok kristályos vonulatához tartozó Gargaló. Borsafüredről felvonó segítségével emelkedtünk mintegy 1000 m-t, majd gyalog folytattuk utunkat egy helyi „serpa

kutya” (KOVÁCS ZOLTÁN elnevezése) kíséretében. Túránk során közelről tanulmányozhattuk a glaciális és periglaciális formakincset, amihez SZABÓ JÓZSEF rögtönzött előadásai szolgáltattak értékes információkat. A magasabb térszínről jól kivehetők voltak az U-alakú völgyek, amelyek oldalain vízések zúdulnak le, mint például az általunk is szemügyre vett, több mint 80 m magas Lóhavasi-vízesség (4. kép).

A Radnai Pietroszt Természetvédelmi Területen (a Nagy-Pietroszt és környezetét az UNESCO 1979-ben nyilvánította bioszféra-rezervátummá) sétálgatva újabb ízelítőt kaphattunk a helyi juhász-kutyák „vendégszeretetéből” (mint megtudtuk, a kutya nyakában lévő 3 vörös bojt jelzi az idegenek számára, hogy kiszámíthatatlan természetű viselkedéstől jobb tisztes távot tartani). A kutyakalandot követően hamarosan megérkeztünk túránk egyik állomásához, a Gargaló É-i fala alatt kimélyült Beszterce-tengerszemhez, amely az Aranyos-Beszterce forrástava. Az eredetileg csepp alakú tengerszem mai patkó formáját a 2000-es évek elején erős antropogén beavatkozás hatására nyerte el, amikor is a területen a védettség dacára szabadidőközpont létrehozásába kezdtek. A létesítmény a nemzeti park közbelépése miatt nem épült meg, azonban az eredetileg 0,06 ha felületű víztükrő 1,24 ha méretűre, átlagos mélysége 1 m-ről 1,9 m-re, legnagyobb mélysége pedig 2 m-ről 5,7 m-re növekedett. A gyalogtúra végső célja a Gargaló csúcsa helyett – idő és tiszta égbolt hiányában – a főgerinc elérésére módosult. Az itteni rövid pihenő és fényképezkedés után visszaindultunk a felvonóhoz (5. kép).

4. kép A Lóhavasi-vízesség

5. kép Kis csapat a Gargaló főgerincén

Délutánra az előző napok eszéseit követően végre kisütött a nap, így teljes pompájában tárult szemünk elé a szállásunknak otthont adó Visó-völgy és kísérő hegycsúcsai. A szállásunkon vendéglátóink román ételkülönlegességgel (mics és egyéb grillezett ételek) és helyi pálinkával vártak bennünket.

Villámgyorsan eltelt az a néhány nap, amelyet Borsafüreden töltöttünk. Péntek reggel búcsút vettünk házigazdáinktól, s elindultunk hazafelé. Út közben néhány órára megálltunk Máramarosszigeten. A Tisza és az Iza által határolt „szigeten” fekvő várost egykoron Magyarország fa- és sóiparának jelentős központjaként tartották számon. Szabad program keretében mindenki a saját érdeklődésének megfelelően válogathatott a város nyújtotta számos látnivaló közül. A Máramarosi Néprajzi Múzeum néprajzi és népművészeti kiállításáról ismert. A Falumúzeum a táj jellegzetes építészeti jegeit őrzi. A kommunizmus és az ellenállás áldozatainak állít emléket

a Románia egykor leghírhedtebb kommunista börtönében kialakított múzeum. A zsinagóga, a református és a katolikus templom is megtekinthető. Máramarossziget szülötte Hollósy Simon, akinek munkásságával az első nap során Nagybányán ismerkedhettünk meg.

Hazafelé váltakozva eső és verőfényes napsütés kísérte utunkat. Hátunk mögül a Radnai- és a Máramarosi-havasok szigorú tekintete sokáig követte távolodásunkat. Bőven tartogatnak még számunkra titkokat és szépségeket, ami tudattalanul is arra készítet bennünket, hogy időről időre újra tiszteletünket tegyük vonulataik között.

Köszönet illeti GÓGÓS NORBERTET szakszerű kalauzolásáért, KATONA KATALINT a szervezésben kifejtett odaadó munkájáért, valamint buszsofőrünket, MAJOR VIKTORT, aki kiválóan birkózott meg az út során felmerülő természeti és antropogén eredetű kihívásokkal.

FABULA SZABOLCS
–PÓCSI GABRIELLA–PAP ÁGI

Kitüntetések a Magyar Földrajzi Társaság 135. Közgyűlésén

A Magyar Földrajzi Társaság

GOPAL KRISHAN professzort **Külföldi Tiszteleti Tagjává** választotta a Pécsi Tudományegyetemen töltött több éves oktatói és kutatói tevékenysége eredményeként a magyar földrajz meg- és elismeréséért, az egyetem földrajzi műhelyei közötti tudományos együttműködések megvalósításáért, a magyar egyetemi oktatók és kutatók indiai tanulmányútjainak elősegítéséért.

JUHÁSZ ÁRPÁD geológust **Tiszteleti Tagjává** választotta a több évtizeden keresztül a médiában, valamint a földtudományokat ismertető előadássorozatokban – ezen belül széles látókörű földtudósként a földrajzot is – népszerűsítő tevékenységéért, valamint a Társaság tanulmányútjain vállalt szakmai vezetésekért.

Lóczy Lajos Emlékérmét adományozott LÓKI JÓZSEF egyetemi tanárnak elsősorban a